

Gemeente Tynaarlo

Voorwoord

Voor u ligt de nieuwe cultuurnota van de gemeente Tynaarlo 2010-2013 met de titel “De kunst van het verbreden en versterken”.

Deze nieuwe nota is de opvolger van de cultuurnota Van Ty naar LO voor de periode 2005-2008. In deze afgelopen periode heeft het culturele leven op diverse fronten een (forse) impuls gekregen. Er zijn veel nieuwe activiteiten geïnitieerd en uitgevoerd, naast alle activiteiten die al jarenlang in onze gemeente worden georganiseerd.

Het is nuttig gebleken om terug te kijken op deze periode aan de hand van een evaluatie. Door de gesprekken met de diverse vertegenwoordigers van culturele verenigingen en organisaties is als het ware de culturele peilstok gehanteerd om een beeld te vormen van de gewenste culturele toekomst van de gemeente Tynaarlo. Geconcludeerd is dat er heel veel gebeurt op het gebied van kunst en cultuur en dat hierbij veel vrijwilligers actief zijn. De gemeente beschikt wat dat betreft over goud.

Wij zijn ervan overtuigd dat er op cultureel gebied nog meer te winnen is door meer samen te werken, elkaars mogelijkheden te gebruiken en ondersteuning te bieden aan het culturele veld.

Samen met de culturele organisaties en verenigingen, de culturele adviescommissie en uiteraard de inwoners willen wij werken aan het cultuurprogramma van de gemeente Tynaarlo.

De culturele impuls van deze nota kan zorgen voor een nog aantrekkelijker woon- werk- en toeristisch klimaat.

Graag presenteer ik u de cultuurnota voor de komende periode.

Wethouder H. H. Assies, wethouder kunst en cultuur gemeente Tynaarlo.

INHOUDSOPGAVE

1.	Inleiding	2
1.1.	Visie	3
1.2.	Kaders voor nieuw beleid	4
1.3.	Evaluatie	8
1.4.	CAGT	9
2.	Verbreden en versterken van kunst en cultuur in Tynaarlo	10
2.1.	Inleiding	10
2.2.	Verbreden	11
2.3.	Versterken	13
3.	Cultuurbeleid	14
3.1.	Rijk	14
3.2.	Provinciaal cultuurbeleid	16
3.3.	Culturele infrastructuur Tynaarlo	18
3.4.	Regierol van de gemeente	18
3.5.	Cultuurparticipatie	22
3.6.	Cultuureducatie	23
3.7.	Amateurkunst en Podiumkunsten	25
3.8.	Volkscultuur	27
3.9.	Beeldende kunst en ruimtelijke kwaliteit	28
3.10.	Bibliotheek en mediabeleid	30
3.11.	Cultureel erfgoed: monumenten, archeologie, cultuurhistorie	32
3.12.	Musea	35
3.13.	Archieven	37
3.14.	Drentse Taol	38
4.	Uitvoeringsprogramma	39
4.1.	Overzicht financiën periode 2010-2013	39
4.2.	Overzicht actiepunten	40
	Bijlagen	45
	Ringmodel	45
	Geraadpleegde literatuur	46

1. Inleiding

Voor u ligt de beleidsnota kunst en cultuur 2010 - 2013: *de kunst van het verbreden en versterken*.

In dit inleidende hoofdstuk leest u over de visie die de gemeente Tynaarlo heeft op kunst en cultuur. Hierin vindt u ook de kaders die voor nieuw beleid zijn geformuleerd, mede op basis van de gedane evaluatie. Op de betekenis die deze evaluatie voor de nota heeft, gaan wij kort in. Vervolgens geven wij aan hoe wij de Culturele Adviescommissie Gemeente Tynaarlo (CAGT) willen inzetten voor de komende beleidsperiode.

De rode draad van deze cultuurnota is: verbreden en versterken. Dit grondvest lichten wij toe in hoofdstuk 2.

Hoofdstuk 3. vormt het hart van de cultuurnota. Hierin vindt u per beleidssector wat de doelstellingen en de beleidsvoornemens zijn.

De concrete uitvoering van het nieuwe beleid is vertaald in hoofdstuk 4.

1.1. Visie

Kunst en cultuur dragen bij aan de leefbaarheid in onze gemeente en bevorderen de kwaliteit van leven in het algemeen. De culturele identiteit van onze gemeente is een smeltkroes van de historische Drentse cultuur en nieuwe hedendaagse elementen. Dit levert een spannende, gevarieerde en rijke kunst- en cultuursamenleving op, waarbij de traditionele en nieuwe elementen elkaar aanvullen.

Kunst en cultuur zijn geen geïsoleerde verschijnselen, maar integrale onderdelen van de samenleving. Het is een uitdaging om kunst en cultuur breder te maken, verbindingen te leggen met bestaande initiatieven, organisaties en andere beleidsterreinen en tot raakvlakken te komen met ruimtelijke, economische en sociale peilers.

De gemeente Tynaarlo ligt tussen de steden Groningen en Assen, met Groningen als culturele hoofdstad van de noordelijke provincies en Assen als gemeente die een steeds prominentere rol inneemt op dat gebied.

Gemeente Tynaarlo

De economische positie van de regio Groningen – Assen ¹moet verder worden versterkt, zowel nationaal als internationaal. Het nationaal stedelijk netwerk Groningen-Assen is een belangrijke schakel op de noordelijke ontwikkelingsas die loopt van de Randstad naar Bremen-Hamburg en verder. Daarnaast moeten de unieke en onderscheidende landschappelijke kwaliteiten behouden en versterkt worden. Een kwalitatief hoogwaardig woon- en werkmilieu in deze regio is het streven.

Tynaarlo neemt met haar verscheidenheid aan kunst- en cultuuruitingen een unieke plaats in binnen deze regio. Aan de ene kant maken inwoners gebruik van de vele culturele voorzieningen die beide steden rijk zijn, zoals bioscoop en theater. Aan de andere kant is de gemeente Tynaarlo voor haar inwoners en die van beide steden aantrekkelijk vanwege de specifieke culturele activiteiten die Tynaarlo rijk is en als gebied om te recreëren.

Wij willen investeren in de culturele ontwikkeling van het kind. Wij willen jeugdigen zo vroeg mogelijk laten kennismaken met diverse uitingen op het gebied van kunst en cultuur. Wij willen in de komende beleidsperiode toe naar verbreding van cultuureducatie op de wijkscholen, zowel in schooltijd als daarbuiten. Wij vinden dit belangrijk, omdat kunst en cultuur bijdragen aan een positieve ontwikkeling van kinderen.

Wij willen het culturele erfgoed behouden en wij willen dat dit op eigentijdse wijze wordt ontwikkeld en toegankelijk gemaakt voor het publiek. Dit draagt bij aan de identiteit van Tynaarlo, het geeft Tynaarlo mede een gezicht.

1.2. Kaders voor nieuw beleid

Mede op basis van de eerder genoemde evaluatie en informatiebijeenkomsten met het culturele veld en de gemeenteraad komen wij tot onderstaande kaders voor nieuw beleid. In de uitwerking van deze nota gaat het dan om de verbreding en versterking van de bestaande culturele infrastructuur.

¹ De Regio Groningen -Assen 2030 is een vrijwillig samenwerkingsverband waarbij over bestuurlijke grenzen tussen gemeenten en provincies wordt heen gekeken. Deelnemers aan de Regiovisie zijn de provincies Drenthe en Groningen en de gemeenten Assen, Bedum, Groningen, Haren, Hoogezand-Sappemeer, Leek, Noordenveld, Slochteren, Ten Boer, Tynaarlo, Winsum en Zuidhorn.

Gemeente Tynaarlo

Kunst en cultuur voor iedereen

Wij willen het publieksbereik met onze culturele activiteiten vergroten en het aanbod van culturele activiteiten zo aantrekkelijke maken dat meer mensen - actief en passief - meedoen. Wij willen ook in het kader van kunst en cultuur dat iedereen bereikt wordt.

De culturele activiteiten in de gemeente Tynaarlo kunnen nog meer bekend worden gemaakt. Inzet en afstemming op het gebied van publiciteit is wenselijk.

Wij willen de kunstzinnige en culturele vorming van onze inwoners bevorderen en stimuleren. Wij gaan ervan uit dat kunst en cultuur voor iedereen is. Wij willen daarom de drempels verlagen en zo mogelijk weghalen, zodat kunst en cultuur toegankelijker wordt. Ook voor inwoners waarbij kunst en cultuur minder vanzelfsprekend is. Wij maken hiermee de verbinding met de WMO (Wet Maatschappelijke Ondersteuning). Wanneer er voor inwoners financiële drempels zijn om mee te kunnen doen aan het kunst- en culturaanbod, dan willen we dit uitwerken binnen de WMO in het kader van het "Meedoen – beleid"

Culturele ontwikkeling van het kind

Wij streven naar verbreding van de culturele vorming van de jeugd op basisniveau, omdat wij cultuuronderwijs zien als algemene vorming. De plek waar dit start is de leeromgeving van de jeugd: het basisonderwijs.

Jeugdige talenten moeten de mogelijkheid krijgen zich te ontwikkelen; de gemeente ondersteunt dit.

Ondersteunen van initiatieven vanuit de samenleving

De gemeente kiest de komende periode voor de regierol. Uitvoering van het cultuurbeleid wordt neergelegd bij de verschillende culturele instellingen en beroepskrachten uit de culturele sector.

Wij willen de amateurverenigingen en –organisaties gaan ondersteunen. Dit doen wij door een cultuurconsulent aan te stellen. Deze zal de organisaties er zijde staan bij subsidieaanvragen, fondsenwerving, publiciteit en pr, het organiseren van deskundigheidsbevordering, cultureel ondernemerschap etc. Deze cultuurconsulent heeft naast een ondersteunende ook een stimulerende en bemiddelende rol tussen de gemeente en de culturele instellingen.

Kwaliteitsverbetering

Met de professionele instellingen willen wij werken met beleidsgestuurde contractfinanciering. Daarbij wordt gestuurd op resultaten. Dit betekent dat wij in de toekomst met deze instellingen producten gaan subsidiëren, waarbinnen de kosten voor gebouwen en personeel zijn verrekend

Binnen het totale culturele budget ligt het grootste deel van de middelen vast in subsidies aan het ICO (Centrum voor Kunst & Cultuur) en de bibliotheek. Wij willen toewerken naar het flexibeler maken van deze budgetten, om op deze manier meer culturele activiteiten te stimuleren, die wij vanuit de wijksschool – gedachte al dan niet in samenwerking met andere overheden of organisaties, willen gaan realiseren.

De komende beleidsperiode wordt ingezet op versterking en ontwikkeling van een cultureel programma per dorp met een goede mix van culturele activiteiten, gebaseerd op een hechte samenwerking in het dorp zelf. Met de Culturele Raad Eelde, de Culturele Vereniging Zuidlaren en Stichting Kerkconcerten Vries en andere organisaties willen wij dit verder uitwerken.

De huidige culturele infrastructuur kenmerkt zich door een veelheid aan organisaties, amateurkunst, kunstenaars, actieve mensen en vrijwilligers. Mensen van organisaties kennen elkaar en willen elkaars mogelijkheden gebruiken. Dit zullen wij stimuleren door inzet van de cultuurconsulent.

Integraliteit

1. Wij willen (vanaf schooljaar 2010- 2011) de regierol op ons nemen in het cultuuronderwijs met als doel dit onderwijs te verbreden. Dit willen wij mogelijk maken samen met de scholen, cultuuraanbieders en provinciale ondersteuningsinstellingen.

Financiële middelen en mogelijkheden voor verbreding van het kunst- en cultuuronderwijs worden in het schooljaar 2009 – 2010 gezamenlijk onderzocht en het format voor een nieuwe opzet hiervan wordt helder.

2. Wij willen meer investeren in kunst- en cultuuractiviteiten binnen de wijksschoolactiviteiten. Dit houdt in dat met de MFA' s, scholen en (lokale) kunst- en cultuuraanbieders een aanbod wordt uitgezet – ook op basis van de vraag. Kinderen kunnen zo hun kennis verdiepen op het gebied van kunst en cultuur en de verlengde schooldag krijgt hiermee vorm.

3. Wij zetten in op de realisatie van Combinatiefuncties, zodat een aanzienlijke versterking plaatsvindt van kunst- en culturele activiteiten binnen de wijksschool c.q. MFA's. Voor de coördinatie en uitvoering van de culturele activiteiten komt 1.0 fte. vanaf 2010 beschikbaar.

4. Ook willen wij de culturele focus verbreden door verbindingen te leggen tussen cultuurbeleid en economie, landschap, ruimtelijke ordening en toerisme.

Vermindering regelgeving subsidieverlening

Wij willen de administratieve lasten vereenvoudigen voor zowel de culture als de gemeentelijke organisatie, met als doel het werkveld te ontlasten. Hierbij willen wij eenmalige activiteitensubsidies de minste lasten opleggen.

Een aantal culturele organisaties willen wij perspectief geven door met hen meerjarige subsidieafspraken te maken op basis van een meerjarenbeleidplan en resultaatafspraken.

Samenwerking provincie: Culturele Alliantie.

Er bestaat inmiddels een Culturele Alliantie tussen de gemeente Tynaarlo en de provincie Drenthe. Deze alliantie houdt in:

- een globale beschrijving van een uitvoeringsprogramma tot en met 2010, bestaande uit gezamenlijke programma's en projecten
- financiële afspraken, zoveel mogelijk op basis van gelijkwaardigheid / matching

Beide partijen hebben in het uitvoeringsprogramma de volgende afspraken vastgelegd:

1. Tynaarlo doet een beroep op het Programmafonds Cultuureducatie en -participatie, waarbij aandachtspunten zijn: verhogen cultuurparticipatie, impuls kleine podia, impuls ondersteuning amateurveld.
2. Scholen bepalen de vraag naar cultuurbeleid en maken hierin hun eigen keuzes. Naast het Kunstmenu is daarbij ook (meer) aandacht voor cultureel erfgoed.
3. Rondom de archieven wordt het publieksbereik vergroot door digitalisering van archieven.
4. Een kwaliteitsimpuls vindt plaats rondom archeologie door een beleidsadvieskaart op te stellen en een regioarcheoloog aan te stellen.
5. Het Cultureel Erfgoed wordt beter inzichtelijk door een Cultuurhistorische Atlas Tynaarlo op te stellen.
6. Er komt professionalisering en kwaliteitsverbetering van musea tot stand door de lokale musea structureel te subsidiëren.
7. Onafhankelijk advies bij beeldende kunstprojecten, ook ten aanzien van de openbare ruimte, heeft meerwaarde. Hierbij is de inzet dit vanaf 2011 voor 50% door de provincie te laten financieren.

Ten slotte

Het culturele budget gaat omhoog naar een niveau van € 1,3 miljoen, mede door de inzet van financiële middelen in het kader van de Culturele Alliantie met de provincie Drenthe.

1.3. Evaluatie

Het cultuurbeleid van de afgelopen jaren 2005-2008 is geëvalueerd, toegespitst op de cultuurnota Van TY naar LO 2005-2008. Wij hebben geëvalueerd aan de hand van gesprekken, een enquête en dossieronderzoek. In juni heeft een gemeentelijke presentatie van de resultaten van de evaluatie plaatsgevonden met het culturele veld en de raad van de gemeente Tynaarlo. De uitkomsten van de evaluatie en enquête, de gesprekken en discussies met het culturele veld en de gemeenteraad zijn belangrijke ijkpunten voor deze cultuurnota.

De hoofdconclusie is dat bijna alle beleidsvoornemens van de cultuurnota zijn uitgevoerd en dat daarnaast nog veel meer is gebeurd.

De beeldende kunst heeft een flinke impuls gehad; de professionele kunstenaars hebben zich georganiseerd in de vereniging van Ty naar Lo. De expositiecommissie organiseert hoogwaardige exposities in het gemeentehuis. Het beschrijven van erfgoed en archieven is gestart. Een deel van de archieven is reeds toegankelijk gemaakt. De amateur- en podiumkunstsector heeft ons rijkelijk laten genieten van hun activiteiten aanbod. Het gemeentehuis is op de kaart gezet met de Drentse Architectuurprijs 2008. Duidelijk is geworden dat er meer podia en oefenruimten voor amateurkunst moeten komen. Er zijn vele nieuwe activiteiten georganiseerd, zoals een Korenfestival en het toneelproject van 't Ontluikend Bloempje. Bibliotheekvernieuwing en cultuureducatie hebben een flinke impuls gehad.

In deze cultuurnota kunt u in hoofdstuk 3 lezen wat de vorige periode per beleidssector is bereikt en waar wij nu staan.

1.4. CAGT

De Culturele Adviescommissie Gemeente Tynaarlo (CAGT) schakelen wij ook de komende periode weer in om ons gevraagd en ongevraagd te adviseren over kunst en cultuur in de gemeente Tynaarlo.

Wij blijven de CAGT betrekken bij het geven van subsidies voor activiteiten, waarbij wij in principe het advies van de CAGT volgen. Advisering door de CAGT over instellingen die structureel worden ondersteund dient verder ingepast te worden. Ook na aanpassing van de subsidiesystematiek blijft dit een uitgangspunt.

Ook betrekken wij de commissie bij de subsidieverlening aan de culturele raad van Eelde, de Culturele Vereniging Zuidlaren en de Stichting Kerkconcerten Vries. Daarbij worden de wensen van deze organisaties betrokken om zo in de komende periode tot een goede subsidie uitvoering te komen.

Over ontwikkelingen binnen de diverse beleidssectoren van het kunst- en cultuurbeleid gaan wij in ieder geval eens per jaar met de CAGT in gesprek. De rol van de CAGT bij andere beleidsterreinen zoals toerisme, economie, ruimtelijke ordening en landschap verdient meer aandacht in de komende beleidsperiode. Ook hierbinnen dient de CAGT haar adviesrol waar te kunnen maken bij onderwerpen die kunst en cultuur betreffen. Het maandelijks overleg met de portefeuillehouder cultuur wordt gecontinueerd.

De CAGT wil in de komende beleidsperiode onderzoeken op welke wijze zij haar rol en taken kan verstevigen, zowel naar het culturele veld als naar het college en de gemeenteraad.

2. Verbreden en versterken van kunst en cultuur in Tynaarlo

2.1. Inleiding

Kunst en cultuur in Tynaarlo verbreden en versterken. Dit is de rode draad van deze cultuurnota. De bestaande culturele infrastructuur nemen wij hierbij als uitgangspunt.

De gemeente Tynaarlo heeft namelijk goud in handen vanwege een hoge organisatiegraad, veel amateurkunst, veel kunstenaars, vele actieve mensen en vrijwilligers en een grote mate van sociale binding in de dorpen.

Kunst en cultuur zijn geen geïsoleerde verschijnselen, maar integrale onderdelen van de samenleving.

Verbreding willen wij bereiken door cultuur naar de mensen te brengen.

Deze kans ligt er, omdat wij aan de vooravond staan van het realiseren van de Multi Functionele Accommodaties (MFA' s) en wijk scholen.

Wij willen de participatie verbreden, zodat alle inwoners van Tynaarlo gebruik kunnen maken van het kunst- en cultuuraanbod.

Wij komen ook tot verbreding van de culturele focus door verbindingen te leggen tussen cultuurbeleid en economie, landschap, ruimtelijke ordening en toerisme.

Versterking willen wij bereiken door gerichte ondersteuning en promotie van de activiteiten van amateurverenigingen en -organisaties en een verzakelijking en professionalisering van de culturele sector. De culturele infrastructuur en organisaties mogen nog verder worden versterkt. De bedoeling hierbij is een kwaliteitsslag bij de culturele instellingen te bewerkstelligen.

Om dit mogelijk te maken neemt de gemeente de **regierol** op zich en wordt de uitvoering van beleid overgelaten aan de culturele instellingen en beroepskrachten in de culturele sector. Ondersteuning aan het amateurveld bieden wij aan door het aanstellen van een cultuurconsulent.

In dit hoofdstuk leest u hoe wij de verbreding en versterking van kunst en cultuur in Tynaarlo willen realiseren.

2.2. Verbreden.

Cultuur naar de mensen brengen

Wijkgericht werken staat hoog op de agenda, zowel landelijk als lokaal. Dit heeft onder andere geresulteerd in een Actieplan Krachtwijken van voormalig Minister Vogelaar (VROM). In het onderzoek dat vooraf ging aan dit actieplan, wordt het belang van kunst en cultuur als waardemakers benadrukt.

Bij de ontwikkeling in wijken zijn vaak verscheidene organisaties betrokken en kunnen problemen alleen worden opgelost als alle gezichtspunten worden belicht. Cultuur en kunst kunnen hierbij een helpende hand bieden. Cultuur brengt mensen in contact met onderliggende waarden in de samenleving. Voor de gemeente Tynaarlo ligt hier ook een duidelijke link naar de wijkscholen.

Naar analogie met het sportbeleid, waar sprake is van een BOS-impuls, kiezen wij bij cultuurbeleid voor een "breedtecultuurimpuls" richting de jeugd, te starten bij het basisonderwijs.

BOS staat voor Buurt, Onderwijs en Sport. Het doel van de stimuleringsmaatregel is door sport- en bewegingsactiviteiten achterstanden van de jeugd van 4 tot 19 jaar terug te dringen op het gebied van welzijn, sport en gezondheid.

Door de inzet van een "breedtecultuurimpuls" denken wij de ontwikkelingskansen van kinderen te vergroten. Het gaat daarbij om de volgende drie punten:

- verbreding van het Kunstmenu
- kunst- en cultuuractiviteiten in de wijkschool als basisvorming: algemene muzikale vorming, beeldende vorming etc.
- aanstellen van een combinatiefunctionaris kunst en cultuur

De gemeente wil met de realisatie van de wijkschool beogen dat diverse organisaties (meer) met elkaar gaan samenwerken.

Vanuit het gemeentelijk (integraal) accommodatiebeleid worden in de diverse dorpen de komende jaren nieuwe MFA 's gebouwd. De MFA / wijkschool wordt het hart van de wijk. Hiernaast worden diverse organisaties gehuisvest, zodat deelnemers/gebruikers op een laagdrempelige wijze gestimuleerd worden tot (inhoudelijk) samenwerking en het gezamenlijk gebruiken/delen van ruimten. Op deze wijze worden de culturele voorzieningen dichterbij de mensen gebracht.

Cultuur en economie, toerisme, ruimtelijke ordening

De belangrijkste rijksontwikkelingen voor gemeentelijk cultuurbeleid zijn de verbindingen die gelegd worden met economie, toerisme, ruimtelijke ordening en internationalisering. Ook de provincie Drenthe zet hierop in en heeft een speciaal investeringsprogramma in het leven geroepen ter bevordering van projecten in die sfeer. In de verbinding cultuur – economie wordt een grote kracht toegekend aan de creatieve sector in een gemeente.

Wij willen de verbindingen tussen cultuur en economie, toerisme, ruimtelijk ordening en landschap nader verkennen met als doel verbreding van het kunst – en cultuurbeleid.

Cultuur en economie.

De rijksoverheid en de provincie Drenthe zetten de komende jaren in op de verbinding cultuur – economie. Grote kracht wordt hierbij toegekend aan de creatieve sector. Voor de gemeente Tynaarlo is de verbinding tussen cultuur en economie een nieuwe invalshoek die nader verkend zou moeten worden.

Cultuur en toerisme

De gemeente Tynaarlo heeft een aantrekkelijk aanbod van kunst, cultuur en cultuurhistorie, dat toeristisch benut kan worden. Door het rijke aanbod van kunstenaars, musea en cultureel erfgoed nog beter te gebruiken en aantrekkelijker te maken, kan de gemeente hiervan ook economisch en toeristisch de vruchten van plukken.

Cultuur en ruimtelijke ordening

Ruimtelijke veranderingsprocessen kunnen cultureel worden verrijkt door inbreng van architectuur, cultuurhistorie en kunsten. De tendens is om de kunstenaar, vormgever en landschapsarchitect nadrukkelijker in het voortraject te betrekken, zodat een natuurlijke integratie in de ruimtelijke omgeving plaats heeft.

Cultuur en landschap

Het landschap is voor veel kunstenaars een belangrijke inspiratiebron. Vele kunstenaars laten zich inspireren door het Drentse landschap. Ook het landschap van de gemeente Tynaarlo kan uitstekend verbonden worden met kunst- en cultuuruitingen, zodat het landschap versterkt wordt en positieve effecten ontstaan voor cultuurtoerisme.

De ontwikkeling van het Landschapsontwikkelingsplan (LOP) loopt synchroon met deze cultuurnota. Cultuur is een belangrijke drager voor het LOP en kunst een belangrijke inspiratiebron. Bij dit laatste speelt bijvoorbeeld 'land-art' een rol.

2.3. Versterken

Gerichte ondersteuning en promotie van amateurverenigingen en -organisaties

De huidige culturele infrastructuur van de gemeente Tynaarlo bestaat voor een groot gedeelte uit een actieve en enthousiaste groep vrijwilligers en amateurorganisaties, die op onderdelen ondersteuning nodig hebben om versterking en verdieping van de culturele activiteiten te verkrijgen. De bedoeling hierbij is een kwaliteitsslag bij de culturele organisaties te bewerkstelligen.

Verdergaande verzakelijking in de culturele sector

De culturele sector kenmerkt zich de laatste jaren door een toenemende professionalisering en verzakelijking. In opdracht van de rijksoverheid hebben verschillende commissies zich gebogen over kansen en richtlijnen. Zo is de code cultural governance² opgesteld die het kader vormt voor goed, verantwoord en transparant bestuur en toezicht in de culturele sector. De code is ontstaan uit het besef dat met goed bestuur betere resultaten worden geboekt, zowel artistiek als zakelijk. De Commissie Cultuurprofijt pleit in haar advies 'Meer Draagvlak voor Cultuur' nadrukkelijk voor het professionaliseren van cultureel ondernemerschap en draagt hiervoor een set beleidsinstrumenten aan. Dit betreft onder meer het maken van afspraken over eigen inkomsten, het opbouwen van eigen vermogen, het vergroten van eigen inkomsten uit niet-publieke bron, het opbouwen van strategische allianties.

Beleidsgestuurde Contract Financiering (BCF)

Beleidsgestuurde Contract Financiering is de koppeling tussen beleid, gesubsidieerde activiteit en het gewenste maatschappelijke effect. De essentie is het vormgeven van een heldere relatie tussen de gemeente (opdrachtgever) en de organisaties (opdrachtnemers) in het proces van gemeentelijk beleid/beleidsdoelen.

Wij willen met het ICO Centrum voor Kunst & Cultuur en de bibliotheek Tynaarlo middels de Beleidsgestuurde Contract Financiering subsidieafspraken gaan maken. Deze cultuurnota is het kaderstellend beleid. Beide instellingen zullen dit moeten vertalen in operationele doelstellingen door middel van een dienstverleningsaanbod (productenboek/begroting). De instelling geeft hierbij aan welke producten/activiteiten zij wil inzetten en welk resultaat zij denkt te bereiken. Zo ontstaat inzicht in de verhouding tussen opdracht en resultaat.

² Code cultural governance. Pas toe of leg uit. ISBN 9075458339, NUR 805, Stichting Kunst en Zaken; Rotterdam 2006. www.culturalgovernance.nl

3. Cultuurbeleid

In dit hoofdstuk beschrijven wij allereerst wat de rol van het Rijk en de provincie is bij cultuurbeleid, waarna wij zullen ingaan op de gemeentelijke rol. Wij schetsen de culturele infrastructuur van de gemeente en ten slotte geven wij per beleidssector aan wat de huidige stand van zaken is, welke doelstellingen de gemeente binnen de bewuste sector heeft en welke concrete beleidsvoornemens er zijn.

3.1. Rijk

Het Rijk zorgt in ons Nederlands cultureel bestel voor de productiekant van de kunsten en ondersteunt de zogenaamde rijksinstellingen (Rijksmuseum, Zuiderzeemuseum, Theaterinstituut Nederland, Premisela Stichting). Zij maakt verder afspraken met de verschillende landsdelen. Met landsdeel Noord worden veelal afspraken gemaakt om de basisinfrastructuur en de productiekant van de professionele podiumkunsten te versterken (Noorderzon, Noorderlicht, Noord Nederlands Orkest, Grand Theater, Peergroup, etc.).

Het Rijk maakt beleid dat op bepaalde terreinen verankerd is in wetten: monumentenzorg, archeologie, omroepen en archieven. De belangrijkste ontwikkelingen voor gemeentelijk cultuurbeleid zijn de verbindingen die gelegd worden met economie, toerisme en ruimtelijke ordening. Op gebied van monumentenzorg en archeologie is decentralisatie van taken naar provincies (bijvoorbeeld steunpunten monumentenzorg) en gemeenten (archeologie, ruimtelijke ordening en beeldende kunst en vormgeving) aan de orde.

Cultuur en economie

Cultuur en creativiteit zijn van groot belang voor de moderne kenniseconomie. Cultureel erfgoed en podiumkunsten (ook beeldende kunsten en culturele evenementen) dragen in het bijzonder bij aan lokale economische groei en werkgelegenheid.

Vanaf 2005 waren er landelijk meer dan 230.000 mensen in de creatieve sector werkzaam. De groei van de werkgelegenheid is hier bovendien bovengemiddeld. Naar internationale maatstaven is in Nederland creatief talent volop aanwezig. Een behoorlijk cultureel voorzieningenniveau heeft ook indirecte economische effecten: het draagt bij aan de aantrekkelijkheid van steden voor toeristen en voor de (toekomstige) creatieve klasse van de stad zoals managers, ingenieurs, ondernemers, professionals, enzovoorts. Het hart van de creatieve economie wordt gevormd door de creatieve industrie, opererend op het kruispunt van kunst, cultuur, business en technologie. Door intensieve samenwerking, zowel profit als non-profit, ontstaat een klimaat waarin creativiteit, flexibiliteit en vooruitstrevendheid tot een krachtig geheel

worden gebundeld.

Cultuurparticipatie

In haar advies ' Innoveren, participeren! ' noemt de Raad voor Cultuur de kennis van kunst en cultuur en de deelname daaraan geen luxe meer of vrijetijdsbesteding, maar een maatschappelijke noodzaak voor het goed functioneren van de samenleving. De Raad vindt dat de vorming van 'culturele burgers' het hoofddoel van het overheidsbeleid moet worden. Culturele burgers die:

- cognitief en sociaal-emotioneel goed zijn ontwikkeld;
- soepel omgaan met de veelheid aan talen en culturen om hen heen;
- moeiteloos hun weg weten te vinden in onze informatiemaatschappij.

Ook het kabinet heeft duidelijke ambities uitgesproken op het gebied van cultuur. Het beschouwt een brede culturele basis als een voorwaarde voor de ontplooiing van talent.

In de rijkscultuurnota 2009 - 2012 'Kunst van leven' introduceert minister Plasterk hiertoe het 10-puntenplan cultuurparticipatie. Ook via de lijn van de Brede Scholen kiest het Rijk voor het versterken van de positie van cultuur. Het Fonds Cultuurparticipatie is één van de nieuwe instrumenten om tot uitvoering te komen. Provincie en gemeenten richten zich al vele jaren actief op het vergroten van cultuurbereik en het stimuleren van cultuurparticipatie.

Met de oprichting van het Fonds Cultuurparticipatie geeft de minister uitvoering aan de ambitie van het kabinet om volkscultuur, amateurkunst en cultuureducatie een stevige impuls te geven. Het begrip **volkscultuur** hierin is nieuw. Tijdens een congres over volkscultuur en overheidsbeleid ³ is volkscultuur omschreven als de manier waarop mensen hun dagelijks leven vormgeven. Het zijn de alledaagse dingen, gewoonten en gebruiken, normen en waarden, tradities en rituelen die in ieders leven een rol spelen. Volkscultuur heeft dus te maken met roots en identiteit. Volkscultuur gaat over mensen, heeft context en betekenis en het gaat over nú, waarbij echter ook gekeken wordt naar de historische dimensie.

³ Verslag van het congres op 12 februari 2009 in het Geldmuseum in Utrecht: volkscultuur en overheidsbeleid.

3.2. Provinciaal cultuurbeleid

De provincie speelt een belangrijke rol in het cultuurbeleid. Provinciale Staten van de provincie Drenthe hebben de hoofdlijnen van het cultuurbeleid vastgesteld in de nota 'Cultuur als Magneet'. De provincie Drenthe ondersteunt een aantal provinciale instellingen die het culturele veld ondersteunen op het gebied van bibliotheken, cultuureducatie, cultureel erfgoed, kunst in de openbare ruimte, amateurkunst en festivals. Tevens ondersteunt de provincie een aantal grotere musea, circa tien festivals, podiumkunstinstanties en overkoepelende koren en orkesten.

Cultuur en economie

De provincie roept een nieuw stimuleringsprogramma in het leven om de wisselwerking tussen cultuur en economie te versterken. Dit vierjarig investeringsprogramma 'De Culturele Economie' sluit aan bij lokale en particuliere initiatieven. Met dit stimuleringsprogramma gaat de sector cultuur een belangrijke bijdrage leveren aan het versterken van het Drentse vestigingsklimaat, bedrijvigheid, werkgelegenheid en toerisme.

Het programma kent drie doelen:

1. Bijdragen aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor particulieren en bedrijven.
2. Koppeling van toerisme aan kunst en cultuur.
3. Innovatieve wisselwerking tussen creatieve en andere bedrijfssectoren.

De provincie wil deze doelen bereiken door:

- samen met gemeenten, lokale en bovenlokale instellingen het belang van cultuur en economie vast te stellen en bijpassende plannen te ontwikkelen;
- deze plannen uit te werken in concrete projecten;
- een stimuleringsregeling in te stellen, waarbij plannen van bovenlokaal c.q. provinciaal belang ingediend kunnen worden, zoals: ruimtelijke projecten van belang voor cultuurtoerisme en vestigingsklimaat, concrete producties en manifestaties en stimulering van netwerkontwikkeling en creatieve broedplaatsen.

Cultuurparticipatie

Twee hoofddoelen van het cultuurbeleid van de provincie zijn belangrijk:

1. aantrekkelijke en aantrekkende culturele infrastructuur
2. culturele participatie

De provincie zal haar beleid van de afgelopen jaren in hoofdlijnen voortzetten op cultuurparticipatie, cultuureducatie, amateurkunst, podiumkunsten en festivals. De provincie is geen speler meer als het gaat om subsidiëring van beeldende kunst. De rijks gelden gaan rechtstreeks naar de gemeenten Assen en Emmen. Dit heeft herpositionering van het Centrum Beeldende Kunst (CBK Drenthe) tot gevolg. De provincie geeft aan zich wel verantwoordelijk te voelen voor bovenregionale kunstuitingen alsmede opdrachtformuleringen in de openbare ruimte. Op gebied van cultuurhistorisch erfgoed en streekgeschiedenis introduceert de provincie het project Tafelzilver. Ook kortlopende gemeentelijke projecten gericht op het uitdragen van 'het verhaal van Drenthe' kunnen in dit programma worden opgenomen.

Culturele Alliantie

De provincie Drenthe wil met alle Drentse gemeenten op een aantal culturele domeinen de samenwerking en afstemming versterken. De 12 Drentse gemeenten hebben hiertoe een convenant ondertekend.

De Culturele Alliantie tussen de gemeente Tynaarlo en de provincie Drenthe is inmiddels getekend. Hieraan is gekoppeld een Uitvoeringsprogramma 2009 - 2010 met de daarbij horende financiële middelen.

De partijen willen vanuit een gezamenlijke inspanning de kwaliteit van het culturele leven in Drenthe verder ontwikkelen. Afstemming bij cultureel beleid en samenwerking in de uitvoering daarvan moet leiden tot een vergroting van het publieksbereik onder Drentse inwoners, verbreding van het publieksbereik onder specifieke doelgroepen en verhoging van de aantrekkelijkheid van de culturele infrastructuur in Drenthe. Uitgangspunt is de lokale situatie, dus maatwerk.

Voor de volgende zes domeinen zijn op hoofdlijnen gezamenlijke ambities en doelstellingen geformuleerd:

1. cultuurparticipatie /cultuureducatie
2. archiefbeleid
3. monumentenzorg
4. archeologie
5. museumbeleid
6. beeldende kunst en vormgeving

3.3. Culturele infrastructuur Tynaarlo

De VNG heeft een handleiding gemeentelijk cultuurbeleid ontwikkeld, geschreven door Cor Wijn (bijlage 1).

Men onderscheidt drie schaalniveaus van lokaal cultuurbeleid.

1. kernachtig cultuurbeleid bij minder dan 30.000 inwoners
2. uitgebreid cultuurbeleid bij meer dan 30.000 en minder dan 90.000 inwoners
3. alomvattend cultuurbeleid bij meer dan 90.000 inwoners

In gemeenten kleiner dan 30.000 inwoners zijn de inspanningen van het gemeentebestuur doorgaans gericht op een beperkt aantal herkenbare activiteiten en voorzieningen:

- vormgeving van de openbare ruimte
- monumentenzorg
- archiefwerk
- bibliotheek
- lokale radio
- cultuureducatie en de amateurkunst

Deze zes elementen vormen als het ware de harde kern van het gemeentelijk cultuurbeleid. Een kern die in alle gemeenten aanwezig is, maar die in kleinere gemeenten en dorpen de hoofdschotel van het cultuurbeleid vormt.

De scheidlijn tussen kernachtig gemeentelijk cultuurbeleid en uitgebreid cultuurbeleid ligt bij een inwonertal van 30.000 inwoners. Tynaarlo bevindt zich net op de scheidlijn (32.000 inwoners)⁴. De gemeente Tynaarlo beschikt niet over de voorzieningen die je bij uitgebreid cultuurbeleid verwacht zoals een schouwburg en een bioscoop. De gemeente vervult geen regiofunctie, maar maakt gebruik van culturele faciliteiten van de twee steden Groningen en Assen. Daarentegen heeft de gemeente Tynaarlo wel voorzieningen c.q. activiteiten, die behoren bij een uitgebreid cultuurbeleid c.q. alomvattend cultuurbeleid namelijk:

- een museum voor figuratieve schilderkunst
- een 1%-regeling
- een theaterzaal

Wij willen in de komende periode deze culturele infrastructuur versterken. Dit willen wij doen door culturele organisaties en verenigingen te ondersteunen.

⁴ Uit de VNG- handleiding 'Gemeentelijk cultuurbeleid' van Cor Wijn.

Wij willen ook werken aan integraliteit en de samenwerking bevorderen. Met diverse instellingen willen wij ook andere terreinen verkennen zoals cultuur en economie en cultuur en ruimte.

3.4. Regierol van de gemeente

Stand van zaken

De gemeente is de vorige periode (2005 – 2008) deels zelf aan de slag gegaan om de beleidsaanbevelingen uit de cultuurnota Van TY naar LO te realiseren en het culturele veld te helpen hun plannen te realiseren. Haar rol was faciliterend, initiërend, coördinerend en uitvoerend.

Voor het overgrote deel zijn organisaties enthousiast over de actieve houding van het gemeentebestuur. Organisaties verwachten een initiërende, faciliterende en coördinerende rol van de gemeente.

De subsidieverlening incidenteel en structureel verdient aandacht, zowel met betrekking tot het inzetten van het instrument als de administratieve procedures.

Wij werken met de provincie Drenthe en andere Drentse gemeenten aan de uitvoering van de Culturele Alliantie.

Beleidsdoelstellingen

De gemeente kiest de komende periode hoofdzakelijk voor een regierol. Hiermee bedoelen wij dat het beleidskader wordt geschapen door de gemeente, gebaseerd op draagvlak binnen het culturele veld. Wij willen door een aansprekende visie de culturele organisaties hieraan binden.

De gemeente heeft een faciliterende rol in het kader van het verlenen van subsidies. Daar waar nodig kan de initiërende rol worden opgenomen. Wij willen in elk geval de komende jaren de koppeling tussen beleidswerk en uitvoerende werkzaamheden scheiden.

Uitwerking van beleid willen wij gezamenlijk doen met het veld, de uitvoering van activiteiten laten wij over aan de instellingen en de vele culturele organisaties uit onze gemeente. In dit kader streven wij naar de aanstelling van een cultuurconsulent en van een combinatiefunctionaris kunst en cultuur, zodat ondersteuning en uitvoering ook plaats kan vinden.

Er ligt een plan om gezamenlijk met de gemeente Noordenveld en AA en Hunze de ondersteuning aan het amateurveld vorm te geven door de aanstelling van een cultuurconsulent. Gedacht wordt aan een parttime functie per gemeente. De combinatiefunctie kunst en cultuur wordt ingezet om de afstemming en de uitvoering van activiteiten binnen de MFA' s te realiseren.

De gemeente maakt onderscheid tussen directe sturing en sturing op resultaten.

Direct sturen kan de gemeente op de volgende thema's, omdat zij over het passende beleidsinstrumentarium beschikt:

- kunst in de openbare ruimte
- 1%-regeling
- architectuur
- archeologie, monumenten en archieven

Sturen op resultaten kan de gemeente via de culturele instellingen in de volgende sectoren door subsidies in te zetten:

- bibliotheek en media
- cultuureducatie en kunstonderwijs
- culturele programma's / activiteiten in de dorpen
- musea

Binnen dit kader zullen ook de combinatiefunctionaris en de cultuurconsulent ingezet worden. De financiering hiervan willen wij deels aanvragen bij het Fonds voor Cultuurparticipatie (via de provincie Drenthe), de Enveloppengelden binnen het onderwijs, deels uit het budget van het ICO Centrum Kunst & Cultuur en andere gemeentelijke budgetten.

De gemeente wil **stimuleren** door subsidie beschikbaar te stellen voor:

- eenmalige projecten en activiteiten
- meerjarige projecten op basis van prestatieafspraken
- meerjarige ondersteuning van organisaties op basis van de onder 2.3. genoemde Beleidsgestuurde Contract Financiering (BCF).

Doel hierbij is dat de administratieve lasten voor zowel de subsidiegever als de subsidienemer moeten afnemen. Wij willen hierbij een kwaliteitsslag maken door het digitaliseren van de subsidieaanvragen.

Er komt een eenduidige subsidieprocedure voor eenmalige projecten en activiteiten. Vergroten van publieksbereik en meer mensen laten meedoen, is een belangrijke doelstelling. Gevraagd zal worden hierover kort verslag te doen.

De adviesrol van de CAGT met betrekking tot subsidieaanvragen vinden wij belangrijk. Zowel ten aanzien van eenmalige activiteiten als de subsidiëring van structurele kunst – en cultuurinstellingen én andere beleidsterreinen.

Contact tussen het culturele veld en de gemeente wordt belangrijk geacht. Gedurende de beleidsperiode van deze cultuurnota zal dit onder andere vorm krijgen door regelmatige bijeenkomsten tussen veld en gemeente gericht op

Gemeente Tynaarlo

informatie-uitwisseling en ontmoeting.

Uiteraard zal ook in bilaterale contacten de belangstelling van de gemeente tot uitdrukking worden gebracht.

Actiepunten

- Invulling geven aan de gemeentelijke regierol.
- De aanstelling van een (parttime) cultuurconsulent gezamenlijk met de gemeenten Noordenveld en AA en Hunze.
- Er komt een eenduidige - digitale - subsidiesystematiek: helder, effectief en efficiënt, waardoor de administratieve lasten worden verminderd.
- Er komen meerjarige afspraken met Tynaarlo Lokaal, Culturele Raad Eelde, Culturele Vereniging Zuidlaren, Stichting Kerkconcerten Vries, de muziekkorpsen en De Buitenplaats te Eelde. Onderdeel hiervan is publieksbereik en deelname.
- Tot 2012 heeft de gemeente nog subsidieafspraken met het ICO Centrum Kunst & Cultuur. Na deze periode zal worden bezien welke rol het ICO kan innemen op de wijkscholen.
- De adviesrol van de CAGT met betrekking tot de structureel gesubsidieerde kunst- en cultuurinstellingen en andere beleidsterreinen dient nader uitgewerkt te worden.
- Uitvoering van de Culturele Alliantie tussen de provincie Drenthe en de gemeente Tynaarlo.
- Inhaken op (provinciale) culturele stimuleringsregelingen ten aanzien van cultuurparticipatie en cultuur en economie.
- In 2012 vindt een tussenevaluatie plaats aan de hand waarvan wordt gekeken of bijsturing van het beleid noodzakelijk is.
- De gemeente houdt regelmatig contact houden met de inwoners en met amateurkunstinstellingen via informatieavonden.

3.5. Cultuurparticipatie

Stand van zaken

Jaarlijks vinden vele activiteiten, manifestaties, evenementen en festivals plaats. Via de subsidieregeling kunst en cultuur heeft de gemeente een flink aantal van deze activiteiten ondersteund.

Uit een enquête blijkt dat de culturele organisaties in brede zin vinden dat er op verschillende fronten veel is bereikt. Dit gaat om de realisering van heel concrete projecten en activiteiten van organisaties, zoals 10 jaar Tynaarlo, herplaatsing beeld Berend Botje, exposities in het gemeentehuis, Culturele Uitdag, museum De Buitenplaats, Kunstenaarsvereniging Van Ty naar Lo, instelling CAGT (Culturele Adviescommissie Gemeente Tynaarlo, etc. Over het algemeen wordt gesteld dat het aantal deelnemers aan activiteiten stabiel is of groeit. Per saldo is er dus sprake van groei volgens de opvatting van de geënquêteerden.

De gemeentelijke evenementenkalender is digitaal op de website te raadplegen. De culturele prijs heeft een impuls gegeven aan het zichtbaarder worden van cultuur in Tynaarlo.

De Culturele Uitdag heeft meer gezicht gekregen in samenwerking met de bibliotheek Tynaarlo.

Beleidsdoelstellingen

Wij richten ons op het culturele leven van onze eigen inwoners. In alle dorpen van onze gemeente. In de komende jaren willen wij de deelname aan het culturele leven in onze gemeente verder stimuleren, de activiteiten die er zijn meer met elkaar in samenhang brengen en de zichtbaarheid ervan vergroten.

Wij willen het publieksbereik van onze culturele activiteiten vergroten en het aanbod van culturele activiteiten zo aantrekkelijk maken dat meer mensen actief meedoen.

Er zal een gerichte promotie van de culturele activiteiten plaatsvinden als aanvulling op de evenementenkalender.

Wij willen vanuit de gemeentelijke regierol zorgen voor een goede ondersteuning van de amateurverenigingen en –organisaties, zodat een kwaliteitsslag gemaakt kan worden.

Wij willen de kunstzinnige en culturele vorming van al onze inwoners bevorderen en stimuleren. Hierbij willen wij dat ook wordt ingezet op activiteiten voor kwetsbare groepen.

Actiepunten

- Versterking en verbreding van de promotie van culturele activiteiten als aanvulling op de evenementenkalender.
- Het voortzetten van de culturele prijs, driejaarlijks, met een stimulerings- en een publieksprijs.
- Subsidieregeling activiteiten kunst en cultuur blijft gehandhaafd voor eenzelfde bedrag ad € 33.000,- per jaar en €25.000,- provinciale middelen. De gemeente stelt een cultuurconsulent aan die de amateurkunstinstanties ondersteunt bij het maken van een kwaliteitsslag en programmering van activiteiten. Tynaarlo doet een beroep op het Fonds voor Cultuurparticipatie.
- De verbinding wordt gelegd met het WMO - beleid 'Iedereen meedoen' om financiële drempels te verlagen.

3.6. Cultuureducatie

Stand van zaken

In de gemeente Tynaarlo nemen 22 van de 23 basisscholen het Kunstmenu af. In dit menu komt een leerling in aanraking met alle vormen van kunst: beeldende kunsten, podiumkunsten, dans, etc. De gemeente verleend jaarlijks bijna €50.000,- subsidie ten behoeve van de uitvoering van het Kunstmenu. Dit is opgenomen binnen de subsidieafspraken met ICO Centrum voor Kunst & Cultuur. Het ICO doet de uitvoering van het Kunstmenu. De organisatie en coördinatie wordt gedaan door Kunst en Cultuur Drenthe.

De afgelopen periode is het Kunstmenu uitgebouwd met een lokale component (waaronder erfgoed, cultuurhistorie), het zogenaamde Cultuurmenu. De basisscholen in Tynaarlo hebben in een evaluatie aangegeven dat zij tevreden zijn over de wijze waarop cultuureducatie wordt ingevuld.

Ook zijn er cultuurtrajecten opgestart in het voortgezet onderwijs. Hieraan nemen deel het Terra College – Eelde en het Zernike College in Zuidlaren.

Beleidsdoelstellingen

Wij willen de jeugd op een zo vroeg mogelijke leeftijd laten kennismaken met een verscheidenheid aan cultuuruitingen.

Wij willen er op termijn naar streven dat ieder kind op de basisschool een basispakket krijgt aangeboden door deskundige docenten, te vergelijken met een leraar lichamelijke opvoeding, te betalen uit gemeentelijke en onderwijsmiddelen.

Wij willen toe naar verbreding van de culturele vorming van de jeugd te

starten in hun leeromgeving: het basisonderwijs. Dit noemen wij een breedtecultuurimpuls naar analogie met de BOS-impuls.

De bedoeling hiervan is de ontwikkelingskansen van kinderen te vergroten door:

- de verbreding van de cultuureducatie
- kunst en cultuuractiviteiten in de wijksschool
- het aanstellen van een combinatiefunctionaris kunst en cultuur

De gemeente heeft gekozen voor de ontwikkeling van wijksscholen. Duidelijk is dat het ICO en lokale organisaties / verenigingen steeds meer een partner worden in de wijksscholen. Daarbij wordt naast het bestaande aanbod een specifiek aanbod voor de wijksschool ontwikkeld, meestal als naschoolse activiteit. Ook worden steeds meer (muziekschool-) docenten in de school ingezet als vakdocent. Door kinderen tijdens en na schooltijd kunst- en cultuuractiviteiten aan te bieden, kunnen zij enthousiast gemaakt worden ook lessen in de vrije tijd te gaan volgen. Buitenschoolse cultuuractiviteiten worden hierbij betrokken. Deze zullen zoveel mogelijk aansluiten op het cultuureducatieve programma binnen de scholen.

Inmiddels zijn er in den lande scenario's uitgewerkt waarbij cultuureducatie niet alleen meer tot de verantwoordelijkheid behoort van de school, maar tot de verantwoordelijkheid van een geïntegreerd netwerk van instellingen en organisaties in en om de school. Deze werkwijze past binnen de visie die wij hebben in het kader de wijksschool.

De eerste MFA, Borchkwartier, is inmiddels gerealiseerd. Dit biedt kansen voor invulling van de breedtecultuurimpuls.

Het Kunstmenu levert een belangrijke bijdrage; dit blijven wij ondersteunen tot 2011. Vanaf 2010 willen wij met alle betrokken partners komen tot een nieuwe invulling van de cultuureducatie.

Actiepunten

- De breedtecultuurimpuls nader invullen in samenwerking met culturele partners en scholen. Wij komen met een uitwerkingsnotitie waarin de procedure en inhoud beschreven staat hoe de cultuureducatie vanaf 2012 wordt ingevuld.
- Van het huidige subsidiebedrag aan het ICO Centrum Kunst & Cultuur wordt een substantieel gedeelte flexibel gemaakt en ingezet voor de breedtecultuurimpuls, te starten met de pilot Multi Functionele Accommodatie Borchkwartier.
- De combinatiefunctionaris kunst en cultuur speelt een belangrijke rol bij de invulling van deze breedtecultuurimpuls.
- Het realiseren van cultuuronderwijs c.q. activiteiten in de wijksscholen, te starten in Ter Borch en daarna verbreding naar de andere dorpen en wijken.

3.7. Amateurkunst en Podiumkunsten

Stand van zaken

De huidige culturele infrastructuur van de gemeente Tynaarlo bestaat uit een actieve en enthousiaste groep vrijwilligers en amateurorganisaties, die op onderdelen ondersteuning nodig hebben om te komen tot versterking en verdieping van de culturele activiteiten.

In verscheidene dorpen zijn op termijn Multi Functionele Accommodaties gerealiseerd. Hierin krijgen naast basisscholen ook culturele organisaties en verenigingen een plek. Daarmee kan worden voorzien aan de behoefte naar goede accommodaties voor verschillende verenigingen.

De Kimme is voor amateurkunst en professionele voorstellingen een belangrijke accommodatie en podium in de gemeente Tynaarlo. De zaalhuur is echter te hoog voor veel amateurkunstinstellingen in Tynaarlo.

Er zijn diverse muziek -, zang -, dans- en toneelverenigingen in Tynaarlo. Wij waarderen deze verenigingen en hebben subsidie gegeven voor een groot aantal activiteiten.

De culturele raden Eelde en Zuidlaren organiseren al jaren activiteiten voor hun inwoners: exposities, muziek en theatervoorstellingen, lezingen, etc. Evenals de Stichting Kerkconcerten Vries.

De Harmonie en Fanfarekorpsen (Harfa) hebben veelvuldig opgetreden in verzorgingstehuizen. Dit was een groot succes. De bewoners van de tehuizen hoefden de deur niet uit en konden van cultuur genieten op een vertrouwde locatie. De korpsen hebben aangegeven behoefte te hebben aan goede oefenruimtes en podia voor hun optredens. De huidige oefenlocatie voor het korps in Eelde staat op de nominatie te verdwijnen en andere podia voldoen niet. Uit de evaluatie (interviews) komt naar voren, dat een verbetering gewenst is t.a.v. de ondersteuning van het ICO Centrum Kunst & Cultuur aan de muziekverenigingen.

Het ICO heeft in de afgelopen jaren veel tijd en aandacht besteed aan de eigen reorganisatie. Zij heeft nog geen duidelijk gezicht gekregen in de gemeente. Vanaf 2008 is een daling waarneembaar van het aantal cursisten, dit is ook een landelijke trend. Het ICO wil zich meer gaan ontwikkelen als netwerkorganisatie, waardoor het sneller in kan spellen op nieuwe ontwikkelingen. Tot en met 2011 hebben wij een mantelovereenkomst met het ICO. Het ICO wil in de toekomst een belangrijke partner worden binnen de cultuureducatie.

Beleidsdoelstellingen

Amateurkunst is de kunst van en voor de samenleving. De amateurkunstenaar werkt in georganiseerd en ongeorganiseerd verband; manifesteert zich met anderen op het podium of werkt alleen.

Amateurkunst levert een essentiële bijdrage aan de kwaliteit van de maatschappij. Zij draagt bij aan het welzijn en de sociale cohesie van onze samenleving. Het bevordert de vitaliteit en creativiteit. Met andere woorden zij dient als smeerolie voor onze samenleving.

De komende beleidsperiode wordt ingezet op het versterken en ontwikkelen van een cultureel programma per dorp met een goede mix aan culturele activiteiten. Gebaseerd op een hechte samenwerking in het dorp zelf. Met de Culturele Raad Eelde, de Culturele Vereniging Zuidlaren en Stichting Kerkconcerten Vries zullen hierover meerjarenafspraken worden gemaakt.

Zoals eerder is aangegeven, speelt de cultuurconsulent een belangrijke rol bij de ondersteuning van amateurorganisaties en -verenigingen. Er zal worden gewerkt aan het verkrijgen van voldoende oefenruimtes, te realiseren in de nieuwe MFA 's. Wij willen in de komende jaren nagaan welke mogelijkheden er liggen op het gebied van pop- en podiumactiviteiten.

Binnen de gemeentegrenzen van Tynaarlo bevindt zich een prima theateraccommodatie: De Kimme te Zuidlaren. Wij streven er naar deze accommodatie in te zetten voor diverse voorstellingen op professioneel en amateurvlak.

Actiepunten

- Versterken en ontwikkelen van een cultureel programma per dorp met een goede mix aan culturele activiteiten.
- Mogelijkheden verkennen om theater De Kimme meer te benutten voor diverse voorstellingen op professioneel en amateurvlak.
- Oefenruimtes creëren in de Multi Functionele Accommodaties voor de Harmonie- en Fanfareorkesten.
- Wij zullen met het ICO nader gaan bespreken welke werkzaamheden zij gaan verrichten voor onze inwoners na 2011. Dit wordt vastgelegd in een subsidieovereenkomst.
- In de komende jaren nagaan welke mogelijkheden er liggen op het gebied van pop- en podiumactiviteiten.

3.8. Volkscultuur

Stand van zaken

Volkscultuur is bij uitstek een geschikt middel om cultuurparticipatie te bevorderen. Het gaat immers om alledaagse dingen waarvoor je mensen gemakkelijk kunt interesseren en waarbij je hen gemakkelijk kunt betrekken. Mensen kunnen erover lezen, het onderzoeken en actief beoefenen. Bij volkscultuur spelen vaak tradities mee, die van de ene generatie op de volgende worden doorgegeven. Tradities zijn dynamisch. Zij veranderen mee met de tijd in een proces van wat een cultuur ziet als belangrijke eigen tradities.

Beleidsdoelstellingen

Volkscultuur is een nieuw begrip, dat feitelijk onderdeel wordt van het cultuurbeleid. In de gemeente Tynaarlo kennen wij goede voorbeelden van volkscultuur: Bloemencorso Eelde, de Zuidlaardermarkt en museum De Wachter.

De bestaande volkscultuuractiviteiten genieten grote waardering van de inwoners van de gemeente Tynaarlo. De deelname eraan is groot.

De volkscultuur van Tynaarlo kan voor kunstenaars, toneelverenigingen etc. een inspiratiebron zijn. Voor de inwoners van Tynaarlo is het een gespreksonderwerp en een hernieuwde kennismaking met het verleden in relatie tot hun eigen dagelijkse woon- en werkwereeld. Tradities worden gekoesterd en beschreven door de cultuurhistorische verenigingen en onder de aandacht gebracht bij het publiek door de musea, toneelverenigingen, kunstenaars, etc.

Wellicht is ondersteuning vanuit de gemeente gewenst in het kader van het cultuurparticipatiebeleid. De cultuurconsulent kan dit onderzoeken.

Actiepunten

- De cultuurconsulent onderzoekt of ondersteuning nodig is bij ontplooiing van volkscultuuractiviteiten.
- Nagegaan wordt op welke wijze de bestaande volkscultuuractiviteiten een bijdrage kunnen leveren aan de doelstellingen 'versterken en verbreden van het aanbod'.
- Subsidieaanvragen voor volkscultuuractiviteiten kunnen worden ingediend via de subsidieregeling kunst en cultuur.

3.9. Beeldende kunst en ruimtelijke kwaliteit

Stand van zaken

In Tynaarlo wonen en werken zo'n 35 kunstenaars. De afgelopen periode hebben zij geïnvesteerd in de culturele infrastructuur. Dit heeft geleid tot de oprichting van de kunstenaarsvereniging Van Ty naar Lo (25 leden). Deze vereniging heeft de tweejaarlijkse atelierroute geïntroduceerd. De gemeente heeft de kunstenaars actief betrokken bij de ontwikkeling van het gemeentelijk cultuurbeleid, waaronder het expositiebeleid in het gemeentehuis. De vereniging heeft een grote rol gespeeld op basis van vrijwillige inzet bij de organisatie van de Kunst10daagse in het kader van 10 jaar Tynaarlo.

De gemeente heeft een expositiecommissie bestaande uit inwoners in het leven geroepen die exposities organiseert (jaarprogramma) in het gemeentehuis. De expositiecommissie stelt de gemeentelijke collectie op eigentijdse wijze tentoon en nodigt ook andere kunstenaars uit om te exposeren. De gemeente wil met exposities op het gebied van kunst en cultuur bereiken, dat de inwoners van Tynaarlo op een laagdrempelige wijze kennis kunnen nemen van beeldende kunst. Ruimte beschikbaar stellen voor exposities, waardoor de gemeente een nieuw en aanvullend podium creëert voor de beeldende kunst, zodat kunstenaars de mogelijkheid wordt geboden hun werk te promoten en haar eigen kunstbezit toegankelijker te maken voor haar inwoners.

De gemeentelijke kunstcollectie is inmiddels geïnventariseerd, maar de inhoudelijke documentatie moet nog plaatsvinden.

Met ingang van 1 januari 2009 heeft het Rijk de beeldende kunst en vormgeving gelden (BKV-gelden) naar de gemeenten Assen en Emmen gedecentraliseerd. Voorheen beheerde de provincie Drenthe deze gelden en konden kunstenaarsstichtingen en Drentse gemeenten daarop een beroep doen voor onder andere kunstmanifestaties en -projecten. Alle gemeenten hebben aangegeven dat zij een rol voor de provincie zien als het gaat om bovenregionale kunstprojecten, manifestaties en de instandhouding en het versterken van de bestaande bovenlokale infrastructuur.

Documentatie en informatie over de kunstenaars in Tynaarlo wordt in ieder geval tot 1 januari 2012 onderhouden door het Centrum Beeldende Kunst in Assen. Dit geldt ook voor de aanjaagfunctie voor bovenlokale kunstprojecten in de provincie en kunst in de openbare ruimte. De advisering aan gemeenten bij kunstopdrachten in de openbare ruimte en tentoonstellingen op lokale schaal is tot 2011 gratis beschikbaar.

Verder maken de website www.drenthekunstbreed.nl en de evenementenkalender voor de inwoners en de toeristen goed inzichtelijk welke kunstmanifestaties, tentoonstellingen, ateliers en exposities zij in de gemeente kunnen bezoeken.

De gedachte om geld te reserveren voor beeldende kunst bij nieuwe gebouwen (objecten) is gemeengoed geworden en heeft duidelijk zijn vruchten afgeworpen (1%-regeling). Een aantal kunstwerken is gerealiseerd

binnen de gemeente Tynaarlo waaraan ook bedrijven financieel hebben bijgedragen.

De gemeente Tynaarlo heeft de Drentse Architectuurprijs gewonnen in 2008. Een prijs om trots op te zijn. Er worden vaker architectuurrondleidingen verzorgd in het gemeentehuis.

In het kader van het tienjarig bestaan van Tynaarlo is tijdens de Kunst10daagse een architectuurroute georganiseerd.

Beleidsdoelstellingen

Wij willen het creatieve kunstklimaat binnen de gemeente Tynaarlo verder versterken. De schat aan creativiteit in Tynaarlo willen wij benutten door verbindingen te leggen met andere sectoren: landschap, economie, ruimtelijke invulling en ontwikkeling. De ruimtelijke kwaliteiten die Tynaarlo rijk is willen wij behouden, maar ook op juiste wijze ontwikkelen. Het landschap is een van de sterkste elementen van onze gemeente.

Het recreatief toeristisch potentieel zou in samenhang met cultuur verder ontwikkeld kunnen worden. Te denken valt aan fietsroutes langs musea en monumenten, het organiseren van zomerfestivals voor de vele campinggasten etc.

Voor de gemeente Tynaarlo is de verbinding tussen cultuur en economie een nieuwe invalshoek die nog nader verkend zou moeten worden.

Wij willen onze inwoners op een laagdrempelige wijze in contact brengen met beeldende kunst. De expositiecommissie organiseert daarvoor exposities met een professionele uitstraling in het gemeentehuis. De eigen kunstcollectie dient voor onze inwoners zo toegankelijk mogelijk te zijn.

Kunstenaars en beroepsbeoefenaren uit de creatieve sector willen wij meer betrekken bij beleidsvraagstukken. Op deze manier willen wij de kwaliteit van de openbare ruimte, gebouwen e.d. te verhogen.

De zogenaamde 1%-regeling bij bouwwerken en objecten is succesvol; deze regeling willen wij continueren. Daarnaast willen wij een nieuwe regeling ontwikkelen, zodat 'kunst en architectuur' vroegtijdig meegenomen wordt bij het woon- en bouwrijp maken van gebieden.

Actiepunten

- Een onderhoudsplan wordt gemaakt voor het onderhoud van de buitenkunstwerken.
- De 1%-regeling continueren. Wij komen met een uitwerkingsnota waarin de aanbestedingsprocedure wordt uitgewerkt. Wij zullen beschrijven welke plek de Vereniging van Kunstenaars krijgt.

- Een nieuwe regeling analoog aan de 1%-regeling wordt ontwikkeld bij het woon- en bouwrijp maken van gebieden.
- In beeld wordt gebracht welke samenhang er bestaat tussen het recreatief toeristisch beleidsterrein en kunst en cultuur.
- Wij willen in de landschappelijke omgeving de verbinding leggen met kunst- en cultuuruitingen. Het Landschapsontwikkelingsplan (LOP) is een van de peilers waarop kan worden voortgebouwd.
- Voor de gemeente Tynaarlo is de verbinding tussen cultuur en economie een nieuwe invalshoek die nog nader verkend moet worden.
- Wij blijven meedoen aan de Dag van de Architectuur.
- Wij willen de tweejaarlijkse atelierroute blijven subsidiëren.
- Het huidige expositiebeleid in het gemeentehuis wordt gecontinueerd.
- De kunstcollectie van de gemeente zal worden gedocumenteerd. Ook worden mogelijkheden uitgezocht om de kunstcollectie zo goed mogelijk op te slaan. Eventueel zullen wij museum De Buitenplaats hierbij betrekken.
- De gemeente blijft inzetten op het behouden van de bovenlokale provinciale inzet BKV.

3.10. Bibliotheek en mediabeleid

Stand van zaken

Bibliotheek

De bibliotheek in Tynaarlo is omgevormd tot basisbibliotheek met vestigingen in Eelde, Vries en Zuidlaren. Gewerkt is de afgelopen periode aan: vernieuwingsagenda, doelgroepenbeleid, kleine kernenbeleid, kerntaken en lokale samenwerking. Richting de scholen wordt de Doorgaande Leeslijn gehanteerd, waarbij ieder kind jaarlijks met één activiteit van de bibliotheek in aanraking komt.

In het kader van het Integraal Accommodatiebeleid zijn keuzes gemaakt voor de toekomstige huisvesting van de bibliotheken. De bibliotheek in Vries is vernieuwd en beschikt over een goede accommodatie. Zij gaat optioneel op termijn mee in de vorming van de nieuwe Multi Functionele Accommodatie (MFA) Nieuwe Stukken in Vries. Afspraken zijn gemaakt om de bibliotheek in Eelde in te passen in de MFA Groote Veen.

De bibliotheek in Zuidlaren is al eerder heringericht met een aparte ruimte voor internet, een digitaal literatuurplein en een podium voor activiteiten. Sinds 2009 is er in samenwerking met de Historische Vereniging Zuidlaren en

het Drents Archief, een digitaal erfgoedpunt (lokaal erfgoed).

Media

In 2005 is door OLON (Organisatie van Lokale Omroepen in Nederland) een onderzoek gehouden. Radio Loep heeft een rapportcijfer 6.7 voor de programmering gekregen. De luisterdichtheid is 8%, wat 2.500 luisteraars betekent (kortere of langere luistertijd). De bekendheid met Radio Loep zit op 79% van de bevolking, wat vergelijkbaar is met radio 2. In 2007 zijn de meerjarenafspraken geëvalueerd en zijn nieuwe meerjarenafspraken gemaakt voor de periode 2008-2011. Na enkele bestuurlijke wisselingen is inmiddels een nieuw bestuur gestart, dat graag verder wil met een professionalisering van de organisatie. Vanaf september 2009 is de naam van de lokale omroep veranderd in 'Tynaarlo Lokaal'.

Doelstellingen

Bibliotheek

Al eerder is uitgesproken dat de bibliotheek een belangrijke basisvoorziening is in de nieuwe MFA's. Realisatie van digitale dienstverlening en de inrichting van mediatheken heeft prioriteit. De verwachting is dat hierdoor de taak van bibliobus op de achtergrond raakt.

Wij kiezen nadrukkelijk voor de ontwikkeling van een netwerkorganisatie. Dit is een nieuwe rol voor de bibliotheek: van uitlener naar toegangspoort of wegwijzer. De bedoeling is in de toekomst verder te werken aan vormen van horizontale samenwerking en functionele verbreding op sociaal maatschappelijk en cultureel gebied (kennis en informatie, kunst en cultuur, ontwikkeling en educatie, lezen en literatuur).

Rondom de huisvesting van de bibliotheek binnen de MFA Groote Veen ligt de verwachting dat minder subsidiegeld naar huisvestingskosten zal gaan, zodat er meer geld vrijkomt voor activiteiten. Vanaf 2016 dient de bibliotheek een taakstellende bezuiniging te leveren op huisvestingslasten conform de afspraak uit 2006 als gevolg van de huisvesting bibliotheek Vries in de Suudbrink.

De groep ouderen wordt ten opzichte van de totale bevolking steeds groter. Daarnaast zal digitale ontsluiting c.q. mediawijsheid voor de doelgroep jongeren en ouderen steeds belangrijker worden. De bibliotheek zal samen met scholen de jeugd leren relevante informatie op te sporen, te interpreteren en op waarde te schatten. Wij willen de bibliotheek als 'TomTom' van de kennissamenleving laten fungeren, ook voor groepen die op achterstand staan.

Toenemende belangstelling voor cultureel erfgoed is een kans voor bibliotheken om verder aan de slag te gaan met het realiseren van Erfgoedpunten in de bibliotheek, zoals in Zuidlaren.

Gemeente Tynaarlo

Het belang van lezen is groot. In de informatiemaatschappij waarin wij leven is leesvaardigheid belangrijker dan ooit. Hier ligt een belangrijk verband naar de WMO "iedereen meedoen". Voor de bibliotheek is hier een nadere rol weggelegd.

Naar de toekomst willen wij afspraken maken met de bibliotheek in het kader van sturen op resultaten/prestaties, veelal genoemd 'Beleidsgestuurde Contract Financiering' (zie ook § 2.3.).

Wij wachten de ontwikkelingen af van de rijksoverheid met betrekking tot de inzet van de bibliotheekvernieuwing. Landelijke prioriteiten (blijven): digitale bibliotheek, collectie, mediawijsheid en leesbevordering.

Media

In 2011 lopen de subsidie meerjarenafspraken met Tynaarlo Lokaal af en zullen wij opnieuw de discussie voeren over de rol en functie van onze lokale omroep. De uitkomst van deze discussie is bepalend voor mogelijke nieuwe meerjarenafspraken met Tynaarlo Lokaal.

Actiepunten

- Herziening van de subsidierelatie met de bibliotheek en afsluiting van een meerjarenafspraak in het kader van de BCF voor de periode 2011-2013.
- De accenten voor het bibliotheekbeleid zullen vooral liggen op activiteiten die gericht zijn op de functionele verbreding. Daar waar mogelijk wordt aansluiting gezocht met andere beleidsterreinen.
- Wij stimuleren de realisatie van een Erfgoedpunt in Eelde/ Paterswolde en in Vries.
- Realisatie van digitale dienstverlening binnen MFA' s en ondersteuning bieden bij de mediatheken. De inzet van de bibliobus herijken.
- In 2011 helderheid krijgen over rol en functie van Tynaarlo Lokaal.

3.11. Cultureel erfgoed: monumenten, archeologie, cultuurhistorie

Stand van zaken

De historische verenigingen leveren een belangrijke bijdrage aan het bewaren van historisch materiaal. Ook zorgen zij voor het uitbrengen van tijdschriften en boeken en organiseren activiteiten. De historische verenigingen hebben in de afgelopen jaren een forse bloei doorgemaakt: er is

sprake van een ledengroei en de activiteiten worden druk bezocht.

Behoud van de identiteit en herkenbaarheid van de omgeving

In de afgelopen periode hebben wij in samenwerking met het Drents Plateau het cultureel erfgoed geïnterviewd en in beeld gebracht. Resultaat hiervan is de Cultuurhistorische Atlas. Deze atlas in boekvorm bevat thematische kaarten met informatie over het erfgoed waardoor een breed beeld wordt geschetst van de cultuurhistorie in de gemeente. De Atlas is ook beschikbaar voor inwoners.

Ook is een digitale database met kaarten en informatie aangemaakt.

Monumenten en dorpsgezichten

De wettelijk beschermde monumenten en dorpsgezichten bepalen op uiteenlopende plekken het beeld van de gemeente. Daarnaast is er een historische categorie bouwkunst en dorpsgezichten met bijvoorbeeld brinken en boerderijen die minder of geen rechtsbescherming genieten. Wij vinden deze mede bepalend voor het ruimtelijk beeld en daarom willen wij sturen op objectgericht en vooral gebiedsgerichte benadering. Een inventarisatie hiervan is in 2009 gerealiseerd.

Beleidsdoelstellingen

Cultureel erfgoed

Het cultureel erfgoed versterkt voor een groot deel de identiteit van de omgeving. De inrichting van onze omgeving die vanuit de historie is ontstaan, is een gegeven in het leven van de burger en heeft ook een bindende factor in de samenleving. Cultureel erfgoed maakt de historie zichtbaar en voelbaar. Het vormt het fundament voor verdere ontwikkeling en ontplooiing van de omgeving. Dit is ons uitgangspunt voor het herkenbaar houden van onze omgeving. Voor de toekomst is bij nieuwe ontwikkelingen het vroegtijdig betrekken en meewegen van het culturele erfgoed van belang. De bewustwording van het cultureel erfgoed is belangrijk voor de instandhouding van die erfenis. De nadruk van de monumentenzorg ligt naast de reguliere taken op bovengenoemde hoofdzaken: het vroegtijdig meewegen en de bewustwording. Wij hebben deze uitgewerkt in een aantal speerpunten voor de komende vier jaar.

Met de inzichtelijk gemaakte cultuurhistorische gegevens die beschreven staan in de Cultuurhistorische Atlas, willen wij dat voor de beleidsterreinen **archeologie en monumenten** zowel een archeologische als een cultuurhistorische beleidswaardenkaart wordt gemaakt. Deze vormen de basis voor het gemeentelijk archeologisch en cultuurhistorisch beleid. Aan deze kaarten waarop het waardevolle erfgoed gedocumenteerd wordt, worden afspraken gekoppeld die aangeven hoe met het erfgoed moet worden

Gemeente Tynaarlo

omgegaan. Op die manier wordt in een vroegtijdig stadium afstemming in het beleid voor nieuwe ideeën en plannen gerealiseerd. Deze beleidswaardenkaarten en deze werkwijze zijn waardevolle bouwstenen voor ruimtelijke ontwikkeling.

Bewustwording van cultureel erfgoed in de gemeente

De Open Monumentendag (OMD) is een jaarlijks terugkerend evenement. Met de nationale thema's als leidraad willen wij een nieuwe impuls geven aan de opzet en uitvoering van de dag.

Er komt een nieuw comité met een goede geografische spreiding van huidige vrijwilligers en nieuwe enthousiastelingen. Zij hebben de verantwoordelijkheid voor de uitwerking van ideeën, de organisatie, coördinatie en uitvoering van de activiteiten. Het landelijke thema wordt de leidraad voor een brede benadering van het erfgoed in de gemeente. Het openstellen van monumenten hoeft niet te letterlijk worden genomen. 'Open' kan immers ook de betekenis 'benaderbaar' hebben. Het comité heeft contact met de landelijke organisatie. De gemeente neemt het initiatief hiertoe en biedt een ondersteunende rol.

Historische verenigingen in de gemeente Tynaarlo faciliteren wij middels een subsidie voor het uitgeven van boeken en het organiseren van activiteiten over cultureel erfgoed.

Wij willen dat gemeentelijke molens niet enkel op de Nationale Molendag maar ook tussendoor goed worden bezocht. Het onder de aandacht brengen van dit bijzondere werktuig kan door bijvoorbeeld excursies met uitleg aan te bieden en demonstraties van de molenaar. In de komende beleidsperiode zullen wij onderzoeken op welke wijze en met welke partners dit gerealiseerd kan worden.

Wij vinden architectuur een belangrijke cultuurdrager. Architectuur is het toekomstige erfgoed. Nieuwe bouwkunst wordt onderdeel van de identiteit van de gemeente, maar kan ook een bepalende rol spelen. Die wisselwerking is spannend en vormt aanleiding tot discussie. De Dag van de Architectuur (laatste weekend van juni) is een moment bij uitstek om deze ambitie voor het voetlicht te brengen. Wij onderzoeken samen met het Drents Architectuur Centrum (DAC) hoe hierin geïnvesteerd kan worden.

Tevens willen wij onderzoeken hoe architectuur bij een van de nieuw te bouwen MFA's met een prijsvraag onder de aandacht kan worden gebracht.

Een eigenaar of bewoner/gebruiker van een monument, beschermd dorpsgezicht of beeldbepalend pand heeft direct te maken met het culturele erfgoed. Wij hebben een uitvoerende taak op het gebied van de vergunningverlening als het gaat om rijks- en provinciale monumenten.

Wij streven naar een proactieve en meer informerende en begeleidende rol bij vragen, problemen en veranderingen. Wij willen hieraan bijdragen door het (mede-)organiseren van (individuele) ontmoetingen en informatieavonden met

betrokkenen. Daar waar mogelijk wordt samenwerking gezocht met de historische verenigingen en worden zij hierbij betrokken.

Actiepunten

- Voor de komende vier jaren is de gemeente verantwoordelijk voor de actualisatie van de digitale versie van de cultuurhistorische atlas. De wijze waarop krijgt nadere uitwerking.
- In de komende beleidsperiode komen in bestemmingsplannen afspraken die ervoor zorgen dat er zorgvuldig met een kenmerkend en beeldbepalend gebouw of gebied omgegaan wordt. Bestemmingsplannen worden hier zo nodig op aangepast.
- Wij willen een archeologische en cultuurhistorische beleidswaardenkaart realiseren.
- Daarnaast streven wij ernaar vanaf 2010 gezamenlijk met de gemeenten Borger-Odoorn en AA en Hunze een regioarcheoloog in te schakelen.
- De Open Monumenten Dag zal een nieuwe impuls krijgen.
- Wij geven nadere invulling aan de Dag van de Architectuur.
- Wij zullen gemeentelijke molens extra voor het voetlicht brengen.
- De informerende en begeleidende rol van de gemeente richting eigenaar/gebruikers van monumenten etc. krijgt verdere invulling.

3.12.Musea

Stand van zaken

In de gemeente Tynaarlo zijn vijf musea gevestigd: Museum De Buitenplaats, Klompenmuseum gebr. Wietzes, Museum Vosbergen, Molenmuseum De Wachter en het Klokkengietersmuseum.

De afgelopen periode hebben wij musea gestimuleerd samen te werken met andere instellingen. Dit heeft geleid tot gezamenlijke openstelling tijdens de Culturele uitdaging in 2007 en activiteiten in het kader van het project Oktobermaand Kindermaand. De activiteiten hebben wij gesubsidieerd uit de subsidieregeling Kunst en Cultuur.

De provincie heeft eind 2008 op basis van het onderzoek 'De Buitenplaats als Buitenkans. Onderzoek naar de ontwikkeling van Museum De Buitenplaats', besloten Museum De Buitenplaats in 2009-2012 jaarlijks € 250.000,- subsidie te geven. Samen met de provincie voelt de gemeente zich verantwoordelijk voor Museum De Buitenplaats: een museum voor figuratieve kunst dat zich met name richt op Nederlandse kunst na 1945. Het museum trekt bezoekers uit heel Nederland. Daarnaast organiseert het museum op diverse

zondagmiddagen en soms op avonden, klassieke concerten. Vanaf de zomer van 2000 is de beeldentuin van het museum geopend. Ook is een klein openluchttheater in de tuin aanwezig.

Het Klompenmuseum Gebr. Wietzes heeft mooie exposities georganiseerd en vermarkt het cultureel erfgoed 'de klomp' op bijzondere wijze. In 2009 heeft het museum een zeer bijzondere privé collectie aangekocht uit Frankrijk. De collectie van klompen is hiermee fors uitgebreid. De huisvesting van het museum voldoet niet meer en men groeit uit haar jasje. Daarom is het museum op zoek naar nieuwe huisvesting.

Museum Vosbergen is gevestigd in de fraai gerestaureerde villa Vosbergen in het gelijknamige landgoed bij Eelde en toont een uitgebreide collectie muziekinstrumenten in historisch perspectief. Er zijn ruim 600 instrumenten te bezichtigen. Het museum organiseert tevens klassieke concerten. Het museum heeft in 2005 de Culturele Prijs van de gemeente ontvangen.

Molenmuseum De Wachter te Zuidlaren is naast de molen, een museum met een grote collectie cultureel erfgoed: o.a. staat er een olieslagerij en zijn er een smederij, bakkerij en stoommachines te bezichtigen. Het museum heeft in 2008 een nieuwe expositieruimte gerealiseerd.

Het Klokkengietersmuseum is gevestigd in de Romaanse kerk van Vries. Het is een piepklein museum onder de consistorie van de kerk. Hier zijn de overblijfselen te zien van de klok die in 1517 is gegoten.

De provincie Drenthe ondersteunt de gemeentelijke musea met:

- een provinciale museumconsulent die musea kan helpen bij professionalisering van hun organisatie en tentoonstellingsbeleid;
- de Federatie van Drentse Musea en Oudheidskamers;
- een museumregeling van € 45.000,- per jaar voor professionalisering en ondersteuning. Daarnaast kunnen alle musea gebruik maken van de diensten van de consulent Erfgoededucatie van Drents Plateau in Assen.

Beleidsdoelstellingen

Wij zijn blij met de in onze gemeente aanwezige musea en erkennen de functie die zij vooral hebben op het gebied van cultuureducatie en cultuurtoerisme. De vijf musea zijn toeristische trekpleisters die een gunstig effect hebben op het woon- en leefklimaat en de economie in Tynaarlo.

De komende jaren zal geïnvesteerd worden in een verdere professionalisering. Hiertoe hebben wij afspraken gemaakt in het kader van de Culturele Allianties.

Actiepunten

- Voor Museum De Buitenplaats wordt op jaarbasis € 42.000,- beschikbaar gesteld uit gemeentelijke middelen.
- De gemeente investeert in de professionalisering en kwaliteitsverbetering van de andere vier musea door een financiële bijdrage van € 2.000,- per museum per jaar, die op provinciaal niveau wordt ingezet.

3.13. Archieven

Stand van zaken

De openbare archieven van de gemeente zijn de belangrijkste bron voor de geschiedenis van de samenleving vanaf de oprichting in 1811. Een belangrijke aanvulling daarop zijn de archieven van particuliere instellingen en personen.

Het archief is de poort tot het verleden en vormt een deel van ons collectieve geheugen. In onze gemeente zijn de archieven ondergebracht bij het gemeentearchief. Het gemeentearchief wordt door ons beheerd ten behoeve van het historische besef. Tevens vindt collectievorming plaats. Hieronder wordt verstaan het veiligstellen van archieven en documentatie van de (voorheen) in de gemeente gevestigde instellingen, families of bedrijven. Voorts heeft dit betrekking op de uitbouw van de verzameling kaarten, foto's, kranten e.d en de historische bibliotheek.

Wij vinden het belangrijk dat zoveel mogelijk inwoners gebruik kunnen maken van de archieven. Hier wordt ook veelvuldig gebruik van gemaakt voor bijv. stamboomonderzoek of voor het schrijven van een boek.

De samenwerking met de historische verenigingen in het kader van collectievorming is goed en wij ondersteunen publicaties die door hen worden uitgebracht.

Het archief is voor een deel gepubliceerd op de internetsite www.archieven.nl.

Er worden regelmatig rondleidingen gehouden en een vaste tentoonstelling van cultuurhistorisch werken is gerealiseerd in de hal van het gemeentehuis. Daarnaast worden er tijdelijke tentoonstellingen georganiseerd. Voor bovengenoemde werkzaamheden heeft de gemeente een archivaris in dienst.

Beleidsdoelstellingen

Het beleid is erop gericht om deze archieven zo goed mogelijk toegankelijk te maken en te houden. Die toegankelijkheid moet tot een groter publieksbereik leiden. Hierbij worden ook de digitale mogelijkheden benut.

De provincie Drenthe heeft € 40.000,- beschikbaar vanuit de Culturele Alliantie voor projecten die het archief vooral digitaal toegankelijk maken voor

Gemeente Tynaarlo

het publiek. Projecten die het lokale niveau overstijgen, komen hiervoor in aanmerking.

Actiepunten

- Archieftoegangen op Internet publiceren.
- Nader toegankelijk maken van specifieke bronnen (bijvoorbeeld bouw- en milieuvergunningen, burgerlijke stand en bevolkingsregisters).
- Archiefbronnen scannen en specifieke zoekgegevens (metadata) toevoegen.
- Informatie op de website van de gemeente en uit de publieksfolder vernieuwen.
- Het publiek betrekken bij bijzondere gebeurtenissen (200-jarig bestaan Nederlandse gemeenten in 2011). Onderdeel hiervan kan zijn het inrichten van een tentoonstelling en de uitgave van een boek(je).
- Archiefschatten tonen via tentoonstellingen met een specifiek thema.
- Het ondersteunen van uitgaven van die gericht zijn op het bewaren van het cultureel erfgoed middels de subsidieregeling kunst en cultuur.
- Het stimuleren van educatieve activiteiten voor het basisonderwijs in samenwerking met het Drents Plateau en het Drents Archief.
- Acquisitie van particuliere archieven voortzetten.

3.14. Drentse taol.

Stand van zaken.

Wij hebben in de afgelopen periode aandacht besteed aan de Drentse taol in onze gemeenteraad tijdens de Meertmaond Streektaolmaond. Ook in de bibliotheken vinden in dit kader literaire activiteiten plaats.

Onze nieuwe inwoners ontvangen bij het informatiepakket een folder van het Huus van de Taol, waarin de mogelijkheid wordt aangereikt een cursus Drentse taol te volgen.

Wij subsidiëren het Huus van de Taol voor een periode tot en met 2011. Binnen dit kader ontvangt de gemeente diverse uitgaven en worden diverse diensten verleend.

Beleidsdoelstellingen.

Wij beschouwen de Drentse taol als een levend onderdeel van het cultureel erfgoed en vinden dat dit van belang is voor de identiteit van Drenthe. Het is belangrijk dat de Drentse taol blijft en niet verloren gaat. De rechtstreekse

Gemeente Tynaarlo

verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de Provincie Drenthe en bij provinciale organisaties als het Huus van de Taol met daarin de uitgeverij Stichting Het Drents Boek. Onze verbondenheid is meer een indirecte en een promotionele. De indirecte verbondenheid krijgt vorm vanuit het contact met subsidierelaties.

Actiepunten.

- Wij blijven initiatieven in de Drentse taol of waarbij de Drente taol een belangrijk onderdeel vormt, ook in de toekomst ondersteunen.
- Wij subsidiëren lokale activiteiten van het Huus van de Taol tot en met 2011. Hoe dit verder gaat is afhankelijk van de lokale inzet.
- Wij ondersteunen activiteiten die in het kader van Meertmaond Streeктаolmaond plaatsvinden.

4. Uitvoeringsprogramma

4.1. Overzicht financiën periode 2010-2013 (ijkjaar 2009)

Structurele subsidies	2010	2011	2012	2013
Bibliotheek Tynaarlo	592.977	592.977	592.977	592.977
ICO / cultuureducatie / Breedtecultuur - impuls	404.834	404.834	404.834	404.834
Onderhoud buitenkunst / verzekeringen	3.344	3.344	3.344	3.344
Cultuur Beleid	8.593	8.593	8.593	8.593
Culturele raden	15.201	15.201	15.201	15.201
Onderhoud molens – burcht*	40.104	40.104	40.104	40.104
Monumentendag	1.086	1.086	1.086	1.086
Totaal	1.066.139	1.066.139	1.066.139	1.066.139
Projectmatige subsidies (4 – jaren)				
Lokale omroep	15.750	15.750	15.750	15.750
Cultuurprijs (3 jaarlijks)		5.572		
Muziekverenigingen	20.532	20.532	20.532	20.532
Exposities / presentaties	3.060	3.060	3.060	3.060
Totaal	39.342	44.914	39.342	39.342

* geormerkte gelden

Nieuw beleid	2010	2011	2012	2013
Krediet kunst en cultuur	33.000	33.000	33.000	33.000
De Buitenplaats	42.000	42.000	42.000	42.000
Musea	8.000	8.000	8.000	8.000
Musea – provinciaal geld	8.000	8.000	8.000	8.000
Bibliotheek.funct.verbreiding	30.000	30.000	30.000	30.000
Bibliotheek digitaal- MFA's		30.000	90.000	
Cult.participatie- prov. geld	25.000	25.000	25.000	25.000
Regionaal archeoloog	30.000	30.000	30.000	30.000
Totaal	176.000	206.000	261.000	176.000

4.1. Overzicht actiepunten

Regierol van de gemeente

- Invulling geven aan de gemeentelijke regierol.
- De aanstelling van een (parttime) cultuurconsulent gezamenlijk met de gemeenten Noordenveld en AA en Hunze.
- Er komt een eenduidige – digitale - subsidiesystematiek: helder, effectief en efficiënt, waardoor de administratieve lasten worden verminderd.
- Er komen meerjarige afspraken met Tynaarlo Lokaal, Culturele Raad Eelde, Culturele Vereniging Zuidlaren, Stichting Kerkconcerten Vries, de muziekkorpsen en De Buitenplaats te Eelde. Onderdeel hiervan is publieksbereik en deelname.
- Tot 2012 heeft de gemeente nog subsidieafspraken met het ICO Centrum voor Kunst & Cultuur. Na deze periode zal worden gezien welke rol het ICO kan innemen op de wijkscholen.
- De adviesrol van de CAGT met betrekking tot de structureel gesubsidieerde kunst- en cultuurinstellingen en andere beleidsterreinen dient nader uitgewerkt te worden.
- Uitvoering van de Culturele Alliantie tussen de provincie Drenthe en de gemeente Tynaarlo.
- Inhaken op (provinciale) culturele stimuleringsregelingen ten aanzien van cultuurparticipatie en cultuur en economie.

Gemeente Tynaarlo

- In 2012 vindt een tussenevaluatie plaats aan de hand waarvan wordt gekeken of bijsturing van het beleid noodzakelijk is.
- De gemeente houdt regelmatig contact houden met de inwoners en met amateurkunstinstellingen via informatieavonden.

Cultuurparticipatie

- Versterking en verbreding van de promotie van culturele activiteiten als aanvulling op de evenementenkalender.
- Het voortzetten van de culturele prijs, driejaarlijks, met een stimulerings- en een publieksprijs.
- Subsidieregeling activiteiten kunst en cultuur blijft gehandhaafd voor eenzelfde bedrag ad € 33.000,- per jaar en €25.000,- provinciale middelen.
- De gemeente stelt een cultuurconsulent aan die de amateurkunstinstellingen ondersteunt bij het maken van een kwaliteitsslag en programmering van activiteiten. Tynaarlo doet een beroep op het Fonds voor Cultuurparticipatie.
- De verbinding wordt gelegd met het WMO - beleid 'Iedereen meedoen' om financiële drempels te verlagen.

Cultuureducatie

- De breedtecultuurimpuls nader invullen in samenwerking met culturele partners en scholen. Wij komen met een uitwerkingsnotitie waarin de procedure en inhoud beschreven staat hoe de cultuureducatie vanaf 2012 wordt ingevuld.
- Van het huidige subsidiebedrag aan het ICO Centrum Kunst & Cultuur wordt een substantieel gedeelte flexibel gemaakt en ingezet voor de breedtecultuurimpuls, te starten met de pilot Multi Functionele Accommodatie Borchkwartier.
- De combinatiefunctionaris kunst en cultuur speelt een belangrijke rol bij de invulling van deze breedtecultuurimpuls.
- Het realiseren van cultuuronderwijs c.q. activiteiten in de wijkscholen, te starten in Ter Borch en daarna verbreding naar de andere dorpen en wijken.

Amateurkunst en podiumactiviteiten

- Versterken en ontwikkelen van een cultureel programma per dorp met een goede mix aan culturele activiteiten.
- Mogelijkheden verkennen om theater De Kimme meer te benutten voor

diverse voorstellingen op professioneel en amateurvlak.

- Oefenruimtes creëren in de Multi Functionele Accommodaties voor de Harmonie en Fanfareorkesten.
- Wij zullen met het ICO nader gaan bespreken welke werkzaamheden zij gaan verrichten voor onze inwoners na 2011. Dit wordt vastgelegd in een subsidieovereenkomst.
- In de komende jaren nagaan welke mogelijkheden er liggen op het gebied van pop- en podiumactiviteiten.

Volkscultuur

- De cultuurconsulent onderzoekt of ondersteuning nodig is bij ontplooiing van volkscultuuractiviteiten.
- Nagegaan wordt op welke wijze de bestaande volkscultuuractiviteiten een bijdrage kunnen leveren aan doelstellingen 'versterken en verbreden van het aanbod'.
- Subsidieaanvragen voor volkscultuuractiviteiten kunnen worden ingediend via de subsidieregeling kunst en cultuur.

Beeldende kunst en ruimtelijke kwaliteit

- Een onderhoudsplan wordt gemaakt voor het onderhoud van de buitenkunstwerken.
- De 1%-regeling continueren. Wij komen met een uitwerkingsnota waarin de aanbestedingsprocedure wordt uitgewerkt. Wij zullen beschrijven welke plek de Vereniging van Kunstenaars krijgt.
- Een nieuwe regeling analoog aan de 1%-regeling wordt ontwikkeld bij het woon- en bouwrijp maken van gebieden.
- In beeld wordt gebracht welke samenhang er bestaat tussen het recreatief toeristisch beleidsterrein en kunst en cultuur.
- Voor de gemeente Tynaarlo is de verbinding tussen cultuur en economie een nieuwe invalshoek die nog nader verkend moet worden.
- Wij blijven meedoen aan de Dag van de Architectuur.
- Wij willen de tweejaarlijkse atelierroute blijven subsidiëren.
- Het huidige expositiebeleid in het gemeentehuis wordt gecontinueerd.
- De kunstcollectie van de gemeente zal worden gedocumenteerd.
- De gemeente blijft inzetten op het behouden van de bovenlokale provinciale

Februari 2010

42

Gemeente Tynaarlo

inzet BKV.

Bibliotheek en mediabeleid

- Herziening van de subsidierelatie met de bibliotheek en afsluiting van een meerjarenafpraak in het kader van de BCF voor de periode 2011-2013.
- De accenten voor het bibliotheekbeleid zullen vooral liggen op activiteiten die gericht zijn op de functionele verbreding. Daar waar mogelijk wordt aansluiting gezocht met andere beleidsterreinen.
- Wij stimuleren de realisatie van een Erfgoedpunt in Eelde/ Paterswolde en in Vries.
- Realisatie van digitale dienstverlening binnen MFA's en ondersteuning bieden bij de mediatheken. De inzet van de bibliobus herijken.
- In 2011 helderheid krijgen over rol en functie van Tynaarlo Lokaal.

Cultureel erfgoed: monumenten, archeologie, cultuurhistorie

- Voor de komende vier jaren is de gemeente verantwoordelijk voor de actualisatie van de digitale versie van de cultuurhistorische atlas. De wijze waarop krijgt nadere uitwerking.
- In de komende beleidsperiode komen in bestemmingsplannen afspraken die ervoor zorgen dat er zorgvuldig met een kenmerkend en beeldbepalend gebouw of gebied omgegaan wordt. Bestemmingsplannen worden hier zo nodig op aangepast.
- Wij willen een archeologische en cultuurhistorische beleidswaardenkaart realiseren.
- Daarnaast streven wij ernaar vanaf 2010 gezamenlijk met de gemeenten Borger-Odoorn en AA en Hunze een regioarcheoloog in te schakelen.
- De Open Monumenten Dag zal een nieuwe impuls krijgen.
- Wij geven nadere invulling aan de Dag van de Architectuur.
- Wij zullen gemeentelijke molens extra voor het voetlicht brengen.
- De informerende en begeleidende rol van de gemeente richting eigenaar/gebruikers van monumenten etc. krijgt verdere invulling.

Musea

- Voor Museum De Buitenplaats wordt op jaarbasis € 42.000,- beschikbaar gesteld uit gemeentelijke middelen.
- De gemeente investeert in de professionalisering en kwaliteitsverbetering van de andere vier musea door een financiële bijdrage van € 8.000,- per jaar, die

Februari 2010

43

Gemeente Tynaarlo

op provinciaal niveau wordt ingezet.

Archieven

- Archieftoegangen op Internet publiceren.
- Nader toegankelijk maken van specifieke bronnen (bijvoorbeeld bouw- en milieuvergunningen, burgerlijke stand en bevolkingsregisters).
- Archiefbronnen scannen en specifieke zoekgegevens (metadata) toevoegen.
- Informatie op de website van de gemeente en uit de publieksfolder vernieuwen.
- Het publiek betrekken bij bijzondere gebeurtenissen (200-jarig bestaan gemeente in 2011). Onderdeel hiervan kan zijn het inrichten van een tentoonstelling en de uitgave van een boek(je).
- Archiefschatten tonen via tentoonstellingen met een specifiek thema.
- Het ondersteunen van uitgaven van die gericht zijn op het bewaren van het cultureel erfgoed middels de subsidieregeling kunst en cultuur.
- Het stimuleren van educatieve activiteiten voor het basisonderwijs in samenwerking met het Drents Plateau en het Drents Archief.
- Acquisitie van particuliere archieven voortzetten.

Drentse taol

- Wij blijven initiatieven in de Drentse taol of waarbij de Drente taol een belangrijk onderdeel vormt, ook in de toekomst ondersteunen.
- Wij subsidiëren lokale activiteiten van het Huus van de Taol tot en met 2011. Hoe verder is afhankelijk van de lokale inzet.
- Wij ondersteunen activiteiten die in het kader plaatsvinden van Meertmaond Streektaolmaond

Gemeente Tynaarlo

Bijlagen

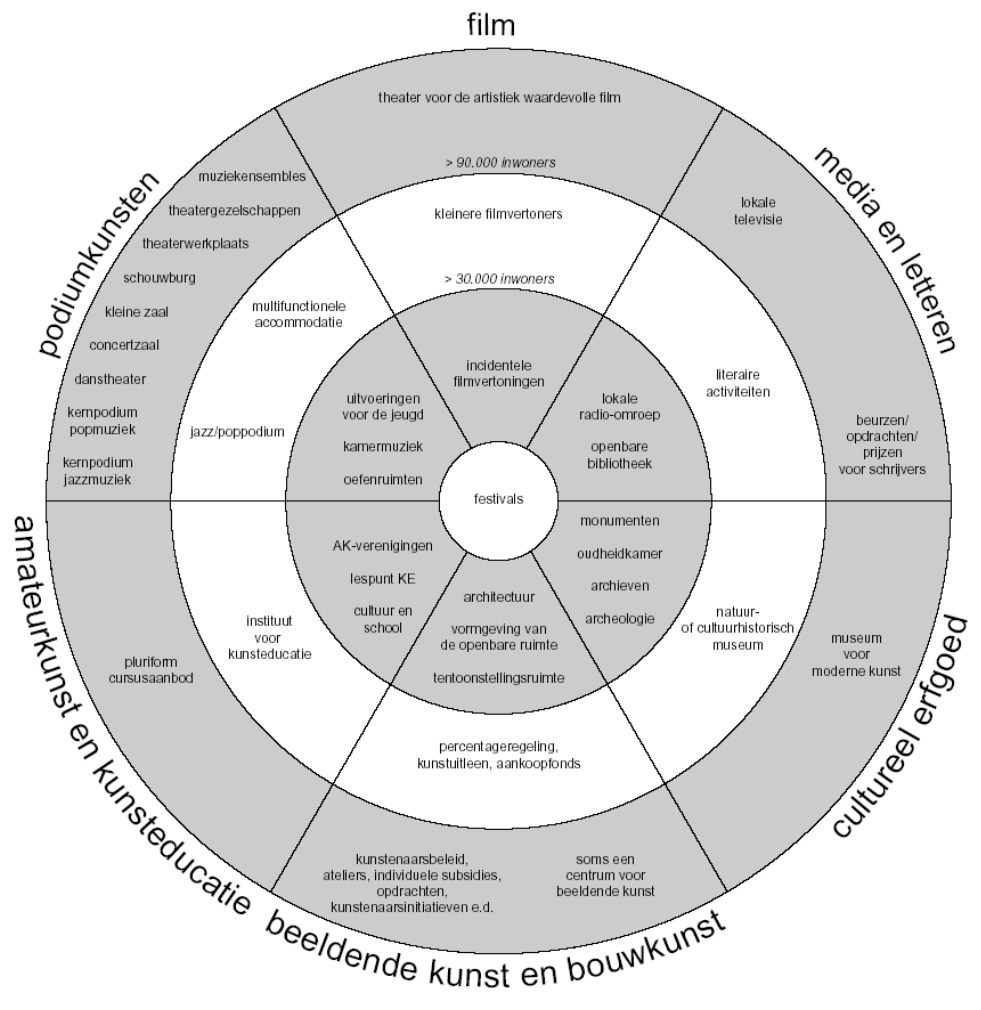
Februari 2010

45

Ringenmodel

De culturele infrastructuur van gemeenten in ringen

Geraadpleegde literatuur

- Rijkscultuurnota 2009 - 2012 'Kunst van leven'
- Raad voor Cultuur advies 'Innoveren, participeren! , 2007
- Verslag congres 'Volkscultuur en overheidsbeleid' – februari 2009
- Provinciale cultuurnota 'Cultuur als Magneet: op weg naar de culturele en museale agenda 2009-2012'
- Seo economisch onderzoek 'Cultuur en creativiteit naar waarde geschat', juni 2005
- 'Grenzen overschrijden' cultuurvisie Noord-Nederland 2009-2012
- Kunstenaars & Co, 'Een brede kijk op de belangstelling voor kunst en cultuur', mei 2007
- Commissie Cultuurprofijt 'Meer draagvlak voor cultuur', januari 2008
- Handleiding VNG 'Gemeentelijk Cultuurbeleid' Cor Wijn, mei 2003
- Voorontwerp Landschapsonwikkelingsplan Tynaarlo, maart 2009
- Collegeprogramma gemeente Tynaarlo 2006 – 2010
- Kunst- en cultuurnota 'van TY naar Lo 2005 – 2010'
- Startnotitie 'De brede gemeentelijke visie op de wijkschool in Tynaarlo', juni 2003
- Notitie 'Wijkscholen: kansrijk samenwerken! November 2008
- Meerjarenbeleidsplan bibliotheek Tynaarlo